

VII TRANSDYSCYPLINARNE SYMPOZJUM BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

Kraków 28–30 czerwca 2018

Instytut Pedagogiki UJ Instytut Socjologii UJ

ORGANIZATORZY

INSTYTUT PEDAGOGIKI UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

INSTYTUT SOCJOLOGII UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

PATRONI

Kraków

PTS

PARTNERZY

Koło Naukowe Pedagogów Resocjalizacyjnych

SEKCJA I Wyzwania etyczne i metodologiczne (1)

Z centrum do marginesu i z marginesu do centrum. Poszukiwanie poza oczywistym czyli etnoresocjalizacja. Konteksty etyczne

dr hab. Małgorzata Michel
Uniwersytet Jagielloński

Celem referatu jest prezentacja problematyki uprawiania metodologii pedagogiki resocjalizacyjnej w nurcie nowoczesnej etnografii w tzw. trudnym czy wymagającym terenie. Czerpiąc z tradycji szkoły chicagowskiej i badań terenowych w pedagogice autorka, bazując na własnych badawczych doświadczeniach, dokonuje próby usytuowania badacza– pedagoga resocjalizacyjnego w przestrzeni badań terenowych na kontinuum z pozycji centrum w kierunku marginesów i z marginesów w kierunku centrum. Co z tego wynika dla teorii i praktyki? Czy mam prawo przekraczać sacrum? Czy mam prawo odkrywać światu tajemnice nieoczywistego? Czy przyjęta metodologia ma konsekwencje metodyczne? Czy „wstanie zza biurka" może zmienić sferę praxis? Gdzie są granice bezpiecznego badania? to tylko niektóre pytania, na które autorka poszukuje odpowiedzi koncentrując się na procesie badawczym i wynikach badań ulokowanych w grupach kiboli i gangów młodzieżowych.

Etyczne, metodologiczne i techniczne aspekty badań prowadzonych wśród osób z niepełnosprawnością

dr Jakub Niedbalski
Uniwersytet Łódzki

Celem wystąpienia jest omówienie kilku aspektów badań natury metodologicznej, etycznej oraz aksjologicznej prowadzonych wśród osób niepełnosprawnych. Mają one formę refleksji opartej na własnych doświadczeniach i dotyczą sytuacji problemowych, w jakie uwikłany zostaje badacz–uczestnik życia osób niepełnosprawnych. Podejmowane zagadnienia odnoszą się przede wszystkim do: zdobywania zaufania przez badacza, etnocentryzmu a więc perspektywy pełnosprawnego badacza prowadzącego badanie wśród osób niepełnosprawnych, emocjonalnego kontekstu prowadzonych badań, a także wpływu badanego środowiska na badacza i wynikających z tego przemian w sposobie postrzegania badanych. Wszystkie wspomniane powyżej kwestie są związane z niepełnosprawnością badanych i jej bezpośrednimi ontologicznymi, epistemologicznymi i metodologicznymi następstwami, co będę starał się w wyjaśnić na podstawie prezentowanych przykładów z badań własnych.

Etnografia w badaniu kultury szkoły

dr Monika Jakubowska
Uniwersytet Warszawski

Opisanie i analiza codzienności szkolnej wymaga od badacza otwartości i umiejętności podążania zarówno za podmiotem jak przedmiotem swoich badań. Prosserowska koncepcja kultury szkoły odzwierciedlająca różnorodność interakcji między jednostkami i grupami a zarazem między kulturą szkoły i subkulturami, które w niej istnieją wskazuje na kluczowy wątek badań jakim są relacje między poszczególnymi członkami społeczności szkolnej oraz jednostkową percepcją szkolnej rzeczywistości. Dwuletnie badania terenowe pozwoliły mi ocenić wartość obserwacji (w tym shadowingu) oraz wywiadów w badaniu kultury szkoły

podstawowej. Utrzymanie statusu cienia czy badacza zewnętrznego w tak długich badaniach jest bardzo trudne. Prędzej czy później badacz musi zrozumieć, że staje się częścią badanej kultury i choć stara się w nią nie ingerować, to jednak powinien siebie uwzględnić. Konieczne jest rozstrzygnięcie czy obecność badacza stanowi problem epistemologiczny (w takim sensie, w jakim ujmuje to Clifford Geertz) czy jest to już etnografia zaangażowana. Wybrany przeze mnie teren badań jest specyficzny szkoła jest bowiem "wspólnym terenem" uczniów, rodziców i nauczycieli w określonym czasie i obszarze ich życia, stanowi zatem ich kulturę "tu i teraz" a nie "w ogóle". Badając kulturę tego "terenu" korzystałam zarówno z paradygmatu konstruktywistycznego jak i interpretatywnego. Starałam się odtworzyć społeczne percepcje elementów kultury szkoły zarówno na poziomie artefaktów jak założeń aksjonormatywnych. Końcowe wnioski pozwoliły mi dokonać charakterystyki badanej kultury szkoły, uwzględniając kategorię spójności w odniesieniu do percepcji poszczególnych członków badanej społeczności jak i analizowanych poziomów kultury.

Obowiązki domowe w świetle badań shadowingowych

dr Urszula Tokarczyk–Bar
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Od lat zastanawiają ogromne rozbieżności w deklaracjach kobiet i mężczyzn dotyczących podziału obowiązków domowych. Dobrze przygotowane, wnikliwe badania shadowingowe mogą stanowić szansę ujęcia zagadnienia z odmiennej perspektywy. Jednocześnie szczególnego wymiaru w tematyce dotyczącej życia osobistego nabierają wyzwania etyczne. Kto i kogo może obserwować? Jakimi spostrzeżeniami i refleksjami nie należy się dzielić? Jakie trudności stoją przed badaczem? Jak je przezwyciężać? Jakie działania należy podjąć w celu redukcji subiektywizmu? A może nie należy troszczyć się o obiektywne podejście?

SEKCJA II Strategie analizowania i postępowania z danymi (1)

Archiwizacja i analiza – wyzwania w realizacji badań jakościowych

dr Joanna Gajda
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

W referacie przedstawione zostaną wyzwania związane realizacją badań jakościowych, które zakładają opracowanie dobrej praktyki archiwizacji danych. Archiwizacja danych jakościowych to nadal kwestia pomijana w jakościowych projektach badawczych, mimo, że zaplanowanie archiwizacji jest niezbędnym elementem pełnego procesu badawczego. Jest konieczna jeśli bierzemy pod uwagę publikowanie w zagranicznych czasopismach m.in. z obszaru nauk o polityce. Organizacje zrzeszające naukowców m.in. American Political Science Association działając na rzecz zapewnienia przejrzystość badań politycznych w 2014 roku przygotowało DA–RT standard postępowania dla wydawnictw naukowych i badaczy (Data Access i Research Transparency) wymagający archiwizacji danych. Wytyczne te są dostosowane do podejścia ilościowego, przewidziane procedury spotkały się z krytyką osób realizujących badania jakościowe – szczególnie wykorzystujących techniki wywiadu. Są zatem wymagania dotyczące procedur archiwizacji danych, ale nie są one dostosowane do specyfiki podejścia jakościowego. Wynika z tego konieczność samodzielnego opracowania procedury, co jest dla realizatorów badań szansą i wyzwaniem. W realizowanym projekcie wykorzystano praktyki archiwizacji na podstawie różnych ośrodków naukowych oraz instytucji archiwizujących dane m.in. ESDS Qualidata – UK Data Service, Archiwum danych jakościowych. W czasie realizowanego projektu przetestowany został dokument dotyczący archiwizacji danych – konsultowany na ostatnim TSBJ arkusz. Przedstawione zostaną mocne i słabe strony zastosowanej strategii oraz elementy na które warto zwrócić uwagę podejmując taki projekt. Obecnie trwająca analiza danych pozwala na wstępne określenie najważniejszych wyzwań w archiwizacji danych jakościowych i sposobów radzenia sobie z nimi, co może stać się przedmiotem dyskusji w trakcie sesji.

Rekonstrukcjonizm jako sposób/kryterium uwiarygodnienia badań i danych jakościowych. Próba konceptualizacji

dr Mariola Gańko–Karwowska
Uniwersytet Szczecinski

Celem wystąpienia jest ukazanie możliwości wykorzystania idei rekonstrukcjonizmu jako sposobu/kryterium uwiarygodnienia badań i danych jakościowych. Porządek wypowiedzi tworzyć będą następujące zagadnienia:
1. Krytyka konstruktywizmu społecznego jako źródła zainteresowania rekonstrukcjonizmem.
2. Filozoficzne i socjologiczne podstawy refleksji nad rekonstrukcjonizmem.
3. „Pułapki" rekonstrukcjonizmu.

Od CAQDAS do Text Miningu. Nowe trendy w analizie danych jakościowych

dr Grzegorz Bryda
Uniwersytet Jagielloński

Celem wystąpienia jest refleksja metodologiczna nad innowacjami analitycznymi w procesie rozwoju komputerowo wspomaganej analizy danych jakościowych (CAQDAS), które zmierzają w kierunku metod eksploracji danych tekstowych i analiz typu Text Mining w socjologii jakościowej. Środowisko badaczy jakościowych w Polsce coraz częściej sięga po oprogramowanie CAQDAS w projektach badawczych. Praca z

różnorodnymi programami CAQDAS prowadzi do wzrostu świadomości metodologicznej, co przekłada się na większą dokładność i precyzję w procesie analizy danych jakościowych. Jednakże analiza danych jakościowych wykorzystująca innowacyjną metodologię, algorytmy i techniki Text Mining to swoiste novum na gruncie socjologii jakościowej. Text Mining (TM) to zestaw algorytmów i technik dedykowanych do automatycznego lub semiautomatycznego wydobywania informacji z danych tekstowych, znajdowania ukrytych dla człowieka, z uwagi na ograniczone możliwości percepcyjne i czasowe, prawidłowości zawartych w danych tekstowych. Jeśli algorytmy analityczne CAQDAS wykorzystuje się w pracy z mniejszymi zbiorami danych jakościowych, to techniki Text Mining pozwalają na prowadzenie analiz, w których wielkość zbioru danych jest w zasadzie nieograniczona. W wystąpieniu staram się ukazać proces rozwoju algorytmów analitycznych w narzędziach CAQDAS w kierunku Text Mining. Poszukuję również odpowiedzi na pytania: czy te podejścia są względem siebie konkurencyjne czy raczej komplementarne oraz w jakim stopniu innowacje technologiczne i zaawansowane algorytmy analizy danych jakościowych sprzyjają rozwojowi praktyki badań jakościowych.

Przekazy transgeneracyjne dotyczące płci w rodzinach polskich psychoterapeutów

prof. dr hab. Barbara Józefik, dr Bernadetta Janusz
Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum

Celem badania było rozpoznanie, jaki rodzaj transgeneracyjnych przekazów/przekonań na temat płci biologicznej i kulturowej identyfikują polscy psychoterapeuci w swoich rodzinach pochodzenia. Prezentowane badanie było częścią większego projektu, który miał na celu zbadanie w jakim stopniu i w jakich zakresach problematyka płci jest przez polskich psychoterapeutów rozpoznawana i reflektowana w procesie prowadzonej psychoterapii i superwizji. Zbadano 121psychoterapeutów: 87 (72%) kobiet i 34 (28%) mężczyzn. Badani psychoterapeuci zostali poproszeni o odpowiedz na pytanie: Czy może Pani/Pan wymienić przekazy z rodziny pochodzenia związane z byciem kobietą/mężczyzną Analizą objętoogółem 388 przekazów: 273 wskazane przez kobiety i 115 wskazanych przez mężczyzn. W badaniu zastosowano analizę tematyczną. Jakościową analizę treści przeprowadzono za pomocą oprogramowania NVivo 10. Dane przeanalizowano łącznie dla wszystkich uczestników, którzy odpowiedzieli na zadane otwarte pytanie. W wyniku analizy wyodrębniono 7 głównych tematów (macro topics), które korespondują z dyskursami kulturowymi dotyczącymi męskości/kobiecości. Przeprowadzone badanie ujawnia przekazy tradycyjnie (jednoznacznie) definiujące męskość/kobiecość w rodzinach pochodzenia badanych psychoterapeutów, przy jednoczesnej tendencji do ich osłabiania się w rodzinach pochodzenia młodszych psychoterapeutów. Wyniki badania okazały się spójne z badaniami socjologicznymi odnoszącymi się zarówno do populacji polskiej i do tych krajów Europy Środkowo–wschodniej, w których jest silna pozycja kościoła i duże znaczenie tradycyjnie praktykowanej religijności. Przeprowadzona analiza pokazała także powiązanie pomiędzy użytą formą językową, a siłą przekazu, jego „esencjalistycznymi" założeniami bądź postulatywnym charakterem przekazów dotyczących kobiecości/męskości.

SEKCJA III Refleksyjność i refleksywność (1)

Autoetnografia jako metoda badawcza prac dyplomowych – dylematy etyczne i metodologiczne

dr Magdalena Ciechowska
Akademia Ignatianum w Krakowie

Referat ma na celu zaprezentowanie dylematów rodzących się na tle zastosowania autoetnografii jako metody prac dyplomowych. Dylematy te są różnej natury, przede wszystkim jednak dotyczą z jednej strony zetknięcia się tak nowej metody badawczej z tradycyjnymi wymogami dotyczącymi prac dyplomowych, z drugiej zaś charakteru pracy badawczej autora – auteotnografa oraz specyfiki pracy w ramach seminarium dyplomowego.

Autoetnografia z perspektywy muzyka

dr Grzegorz Dąbrowski
Uniwersytet Wrocławski

Zamierzam zwrócić uwagę na to, co związane jest z prowadzeniem badań niejako w żywiole metody obserwacji uczestniczącej, nade wszystko jednak na przybliżeniu konkretnych ludzi i licznych mechanizmów społecznych i kulturowych, jakie dane mi było doświadczyć, zaobserwować, nierzadko odczuć, w związku z moją praktyką muzyczną. Zwykle traktowałem ten rodzaj spędzania czasu jako odskocznię od pracy. Niemniej nigdy nie potrafiłem uwolnić się od refleksji na temat mechanizmów społecznych i kulturowych, które towarzyszyły tej praktyce – tę zaś pojmuję jako działalność par excellence społeczną. Nie zamierzam przybliżać całokształtu moich doświadczeń muzycznych i, jak sądzę, również badawczych. W wymiarze teoretycznym chciałbym jednak skoncentrować się m.in. na takich kwestiach, jak kulturowe i społeczne uwarunkowania, z jednej strony kreacji muzycznej, z drugiej tego, co wiąże się z pojęciem tradycji. Równie ważne są dla mnie zagadnienia związane z pojęciem socjalizacji (enkulturacji), szczególnie w kontekście działalności tzw. kapel rodzinnych z uwzględnieniem faktu globalnej transmisji treści kulturowych. Moje wystąpienie zamierzam oprzeć o doświadczenia wyniesione z wieloletniej współpracy z z dwoma zespołami rodzinnymi, przy czym jeden funkcjonuje w Polsce, drugi w Czechach. Są to odpowiednio Kapela Marciny z Marcinowa (pow. trzebnicki) i Benjaming s Clan (Petrrikovice nieopodal Trutnova). Nie muszę chyba szczególnie nadmieniać, iż tego rodzaju teren badawczy stał się jednocześnie źródłem refleksji nie tylko na temat praktyki muzycznej w Czechach i w Polsce, ale przede wszystkim na temat odmienności kulturowej, jak i społecznej organizacji w rzeczonym zakresie. Zobowiązany jestem jeszcze dodać, iż szczególną zachętą do dzielenia się efektem moich doświadczeń wynikających w pierwszym rzędzie z mojego wejścia w rolę muzyka, jest perspektywa antropologiczna, w myśl której badacz zawsze jest uwikłany w procesy konstruowania wiedzy kulturowej i społecznej.

Problemy kolaboratywnych praktyk autoetnograficznych

dr hab. Anna Kacperczyk
Uniwersytet Łódzki

Wszelkie praktyki badawcze uwikłane są w dyskursy władzy i niosą ryzyko braku reprezentacji, niebezpieczeństwo wyciszania lub zagłuszania czyjegoś głosu w tworzonej przez badacza narracji. Na tym tle interesującym podejściem do prowadzenia badania są praktyki kolaboratywne, w ramach których kilka podmiotów (co najmniej dwa) podejmują trud wspólnego wytwarzania wiedzy. Na podstawie przeglądu

literatury omawiam podejście autoetnografii kolaboratywnych do przełamywania kryzysu reprezentacji oraz neokolonializmu w badaniach społecznych. Odnoszę te zagadnienia do refleksywności badacza, jego umiejscowienia w procesie wytwarzania wiedzy oraz relacji ze współwytwarzającymi wiedzę. Referat jest próbą przyjrzenia się sytuacji epistemologicznej tworzenia autoetnografii w kolaboracji, a także trudnościom i problemom pojawiającym się w toku realizowania kolaboratywnych praktyk autoetnograficznych.

O problemach pisania współautoetnografii o współautetnografii

dr Oskar Szwabowski, mgr Paulina Wężniejewska, mgr Colette Szczepaniak, mgr Marcin Pławski
Uniwersytet Szczeciński

Jesteśmy grupą, która wspólnie podejmowała się pisania współautoetnografii. Pewnego dnia postanowiliśmy napisać o naszym doświadczaniu współpisania. Okazało się, że projekt poprowadził nas w stronę, której w żaden sposób nie braliśmy pod uwagę. W prezentowanym raporcie poruszamy problem związany z realizacją projektu dotyczącego pisania współautoetnograficznego o współautoetnograficznym pisaniu. Podczas prac pojawiała się wątpliwość, czy możemy w jakikolwiek sposób uchwycić doświadczanie doświadczania współautoetnograficznego pisania. Czy nie dotarliśmy do jakiejś granicy, do czegoś niewypowiedzianego, co w słowach może być jedynie jako nieobecność? Tym samym stawiając pytanie o granice badania. Niniejszy raport stanowi wejrzenie w to, co niewypowiedziane. Jak również w to jak pisanie wymyka się poznawaniu, nam samym, stając przepływem rozpadającym się na wielość słów, wymykających się podporządkowaniu.

SEKCJA II Strategie analizowania i postępowania z danymi (2)

Konwersacyjne sposoby balansu pomiędzy małżonkami w terapii par: tracenie i odzyskiwanie neutralności

mgr Feliks Matusiak[1], dr Bernadetta Janusz[2], prof. Anssi Peräkylä[3]
[1] Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum
[2] Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum
[3] University of Helsinki

Neutralność psychoterapeuty jest jedną z najbardziej kanonicznych zasad psychoterapii systemowej. Zarówno literatura przedmiotu jak i praktyka kliniczna ukazują, że zaburzenia neutralności są powszechne, szczególnie w psychoterapii par. W dotychczasowej literaturze koncepcja neutralności i jej zakłóceń zostały opisane głównie na poziomie teoretycznym lub poprzez postanowienia normatywne. W tej prezentacji przedstawimy opartą na analizie konwersacyjnej danych próbę opisu trajektorii interakcyjnych, w których pojawiają się zaburzenia neutralności i gdzie ostatecznie odzyskuje się neutralność. Dane pochodzą z zapisów audio %u2013 video pierwszych konsultacji terapii par, uzyskanych z archiwum wideo z Zakładu Terapii Rodzin i Psychosomatyki UJ CM. Zidentyfikowaliśmy interakcyjny wzór zaburzeń neutralności, który składał się z trzech następujących po sobie etapów: 1. Pojawienie się asymetrii w trójkącie terapeutycznym. Może przejawiać się takimi działaniami terapeuty jak konfrontowanie / współpraca z jednym partnerem, a nie z drugim; 2. Ruchy interakcyjne uczestników zorientowane na asymetrię i podejmowanie prób naprawy. Przykładowe posunięcia obejmują: terapeuta zmieniający swoją afiliację bądź konfrontujący członka pary aby zrównoważyć poprzednią asymetrię, konfrontowanie bardziej krytycznego małżonka, uznawanie potrzeb obojga małżonków, negocjujący sposób rozwiązania problemu. 3. Komentarz terapeuty, który zawiera odniesienia do m.in. opisów i interakcji, które miały miejsce na dwóch poprzednich etapach. Taki komentarz nie tylko uwzględnia perspektywy obu małżonków, ale także wskazuje na wzajemne powiązania między nimi. W naszej prezentacji pokażemy, jak ta trójstopniowa trajektoria pojawia się w ogólnej strukturze sesji. Wyniki mogą być przydatne w zarządzaniu konfliktowymi interakcjami w trójkącie; w kontekstach zawodowych, gdy jeden z uczestników interakcji jest na stanowisku eksperta.

Decyzje badacza podczas transkrypcji badawczych rozmów psychologicznych

dr hab. Emilia Soroko
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

W badaniach jakościowych w psychologii cennym sposobem pozyskiwania danych jest wywiad swobodny i rozmowa psychologiczna. Wywiady, szczególnie te oparte na kontakcie wymagają nagrywania, co najczęściej przybiera formę zapisu audio z użyciem dyktafonu, a potem transkrypcji – zmiany kodu z audialnego na tekstowy. Dochodzi wtedy do redukcji danych, a badacz musi podejmować (i rzetelnie sprawozdawać) różne decyzje o selekcyjnym charakterze. Decyzje te nie są jedynie wstępem do analizy, ale etapem interpretacji danych. Niniejsze wystąpienie ma trzy główne cele: 1) podobnie jak to określiła Lapadat (2000) w tytule jednego z artykułów – sproblematyzowanie zjawiska transkrypcji, aby ułatwić świadomą refleksję nad wpływem transkrypcji na następne etapy procesu badawczego, 2) zaprezentowanie zestawu decyzji związanych z transkrypcją, jakie podejmuje badacz, a także 3) podzielenie się refleksją nad użytecznością i ograniczeniami wybranego przez siebie systemu notacji w obszarze psychologii klinicznej. Refleksja nad decyzjami badacza podczas transkrypcji będzie prowadzona z perspektywy teoretycznej, badawczej (analizy zautomatyzowane, metoda sędziów kompetentnych, analiza jakościowa), a także technicznej.

Analiza wypowiedzi ankietowych. Text mining – analiza sentymentu: człowiek vs maszyna

dr Krzysztof Tomanek, Bartłomiej Popęda
Uniwersytet Jagielloński

W projekcie analizy wypowiedzi na pytania otwarte postanowiliśmy posłużyć się zautomatyzowanym systemem pozwalającym na analizę treści. System Azure i serwis Cognitive Services oferuje możliwość ekstrakcji słów kluczowych, a także przypisanie wyekstrahowanym frazom wartości na skali sentymentu. Zautomatyzowany system pozwala na opisanie sentymentu poprzez nadanie tekstom wartości z przedziału 0–1. System tego rodzaju mimo wysokiego poziomu zaawansowania nie daje możliwości parametryzowania wykonywanych analiz. Jest zatem czymś co można nazwać czarną skrzynką, która wymaga zgody na duże kompromisy w zakresie analiz. Wobec napotkanych decyzji zdecydowaliśmy na wykonanie testów i analiz zgodnie z wiedzą jaką posiadamy, w sposób półautomatyczny i manualny. Wykonane zostały testy za pomocą algorytmów pozwalających na analizy ekstrakcji słów kluczowych za pomocą taki metod jak: kolokacja, n–gramowa analiza tekstów. Analiza sentymentu przeprowadzona została za pomocą trzech odmiennych słowników pozwalających na klasyfikację za pomocą słowników: nrc, bing, sentiwordnet, AFINN. Wyniki tych testów, jak i wyniki analizy zaprezentujemy podczas wystąpienia.

Transkrypcje przestrzenne: analiza danych jakościowych w środowisku GIS

mgr Natalia Martini
Uniwersytet Jagielloński

Współczesne pogranicze socjologii przestrzeni i geografii humanistycznej to obszar pokrywających się zainteresowań badawczych i wzajemnych inspiracji. Do twórczych zapożyczeń i konwergencji interesów poznawczych dochodzi tu zarówno na gruncie teorii, jak i metodologii. Efekty tych drugich stają się coraz bardziej widoczne m.in. w architekturze oprogramowania do analizy danych: najnowsze wersje programów z rodziny CAQDA wyposażone są w podstawowe funkcjonalności GIS i vice versa. Integracja potencjału analitycznego CAQDAS i GIS stwarza nowe możliwości rozwoju transdyscyplinarnych strategii analitycznych, których przykład stanowić może technika transkrypcji przestrzennych. Znajduje ona zastosowanie m.in. w społecznych badaniach przestrzeni z wykorzystaniem metod mobilnych, które generują różnorodny materiał empiryczny w postaci danych tekstowych, wizualnych i przestrzennych, o charakterze zarówno jakościowym, jak i ilościowym. W referacie omówiony zostanie proces tworzenia, wizualizowania i analizowania transkrypcji przestrzennych w środowisku GIS na przykładach zaczerpniętych z projektu badawczego dotyczącego metodyki badania miasta doświadczanego w sytuacji bezdomności.

SEKCJA III Refleksyjność i refleksywność (2)

Refleksyjność badaczki

dr Olga Nowaczyk, dr Agata Krasowska
Uniwersytet Wrocławski

Celem niniejszego wystąpienia jest zwrócenie uwagi na proces doświadczania sytuacji badawczej przez badaczkę/badacza w sytuacji wywiadu biograficznego i autoetnografii. Refleksyjność według Margaret Archer jest kategorią za pomocą której można wyjaśniać proces organizowania doświadczeń. Jako niezbywalna własność każdego człowieka wskazuje na sytuację przełączania pomiędzy tym co osobiste a tym co społeczne, za pomocą wewnętrznej konwersacji. Dlatego wystąpienie jest próbą empirycznego uchwycenia procesu refleksyjności, który zachodzi na poziomie badacza, ale również na poziomie badanego. Istotne jest bowiem pytanie o to jak doświadczamy rzeczywistości, którą badamy i jak zmienia się perspektywa postrzegania siebie w procesie badawczym? Wreszcie jaki wpływ mają osobiste doświadczenia badacza na zadawane pytania podczas wywiadu biograficznego, czy w analizie autotnograficznej? Przyjmujemy, że nasza refleksyjność jako badaczek reguluje nasze działania jednostkowe w trakcie całego procesu badawczego. Jest wytworem procesu społecznego doświadczania innych podmiotów jakie pojawiają się podczas rozmowy z badanymi oraz w czasie interpretacji i analizy uzyskanych w badaniach materiałów. Dlatego ważne jest pytanie o to, jak doświadczenie i refleksyjność badaczek wpływa na konstruowane w badaniach pytania.

Refleksyjność w antropologicznej praxis. Autoetnografia w kontekście teorii sprawstwa Margaret Archer

dr Katarzyna Majbroda
Uniwersytet Wrocławski

Celem referatu jest pokazanie autoetnografii nie tyle jako rozpoznanego już nurtu w antropologii eksponującego postać poznającego podmiotu, nie tyle też jako określonej metody badawczej czy też formy antropologicznej komunikacji; ile jako naturalnej, emergentnej właściwości antropologicznych praxis. Sednem autoetnografii jest refleksyjność poznającego podmiotu, którą wiążę przede wszystkim z kategorią sprawstwa. W referacie sięgam do koncepcji sprawstwa Margaret Archer w poszukiwaniu odpowiednich ram teoretycznych, które pozwoliłyby mi na pokazanie autoetnografii jako stałego, nieusuwalnego komponentu wpisanego w praktykowanie dyscypliny. Istotną kategorią przestawianą w referacie jest refleksyjność poznających jednostek i skorelowana z nią konwersacja wewnętrzna będącą osią rozumienia zarówno siebie, jak i badanych zjawisk. Umieszczając rozważania na temat autoetnografii w tak zarysowanej ramie koncepcji sprawczości, można dostrzec, iż znaczna część samowiedzy antropologii w zakresie statusu dyscyplinowej wiedzy, jej źródeł, modeli opisu i reprezentacji badanych zjawisk, a także relacji, jakie zachodzą między współuczestnikami badań bierze swój początek z refleksyjności konwersacji wewnętrznej i autorefleksji, które składają się na sprawstwo poznających jednostek. Mając na uwadze nieusuwalność i immanentny charakter autorefleksji poznających jednostek, można by pójść o krok dalej, ryzykując stwierdzenie, iż autoetnografia jest projektem zarówno epistemologicznym, jak i ontologicznym; określa sposób bycia w świecie poznającego podmiotu, a jednocześnie wyznacza pryncypia poznania per se, stanowiąc istotny element kapitału kognitywnego dyscypliny. Bycie autorefleksyjnym, samoświadomym, sprawczym podmiotem uznaję za jedną z najważniejszych cech antropologii społeczno–kulturowej.

Ontologiczna niepewność. Czego możemy nauczyć się praktykując socjologię?

prof. dr hab. Krzysztof Konecki
Uniwersytet Łódzki

Referat będzie dotyczył problemu praktycznego zastosowania socjologii w życiu codziennym. Socjologia zostanie potraktowana jako praktyka pozwalająca doświadczać świat w określony sposób. Zostanie podjęty problem niepewności i braku bezpieczeństwa we współczesnym z puntu widzenia wybranych teorii socjologicznych. Niepewność zostanie także zinterpretowana z punktu widzenia koncepcji „chciwych instytucji". Na koniec zostanie zaproponowana koncepcja socjologii, która może pomóc przezwyciężyć aktualne ograniczenia metodologiczne socjologii związane z jej praktycznym użyciem jako elementu „sztuki życia".

SEKCJA IV Metody mieszane

Jak badać duchowość w psychologii – propozycja metody

dr Magdalena Kapała
Uniwersytet Wrocławski

W referacie przedstawię projekt badawczy łączący metody jakościowe i ilościowe (wywiad narracyjny i autorski kwestionariusz). Projekt ten dotyczy nowatorskiego ujęcia duchowości jako wrażliwości duchowej (a więc jako dyspozycji do doświadczania duchowości, przejawiająca się w ujmowaniu zdarzeń w perspektywie transcendentnej i ostatecznej, we wrażliwości moralnej oraz umiejętności odnajdywaniu sensu w sytuacjach paradoksalnych i granicznych), na którą składają się poszczególne, połączone ze sobą kompetencje (Holizm i Harmonia; Mądrość, Świadomość, Sens; Religijność i Wiara; Wrażliwość Etyczno–Moralna/Sumienie; Otwartość na Drugą Osobę; Zaangażowanie Duchowe; Wrażliwość Estetyczna). Zaprezentuję krótko opracowane w toku projektu narzędzie – Kwestionariusz Wrażliwości Duchowej (SII) (Straś–Romanowska, Kowal, Kapała), począwszy od założeń leżących u jego źródła, poprzez fazę teoretycznej analizy konstruktu wykorzystanego przy opracowaniu metody eksperymentalnej, walidację ilościową, aż po walidację jakościową, którą stanowiły wywiady narracyjne przeprowadzone w celu potwierdzenia trafności teoretycznej SII. Opowiem o tych wywiadach. Opiszę dedukcyjną strategię tworzenia narzędzia, przy okazji wskazując na potencjalne problemy teoretyczne i metodyczne napotykane przez psychologów badających duchowość. Przybliżę także sam konstrukt wrażliwości duchowej i jej składniki, ukażę przykłady jej przydatności/zastosowania w codziennym życiu.

Triangulacja metod w badaniach terenowych na przykładzie badań Matthew Desmonda nad eksmisjami w Milwaukee (Wisconsin, USA)

dr Małgorzata Krywult–Albańska
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Celem referatu jest refleksja nad korzyściami płynącymi z łączenia jakościowych i ilościowych metod badawczych, na przykładzie badań przeprowadzonych przez Matthew Desmonda i opublikowanych w książce Evicted (2016). Uzupełniając obserwację uczestniczącą i wywiady pogłębione wynikami badań sondażowych, autor ten dokonał pogłębionej analizy ubóstwa i jego związku z eksmisjami w jednym z amerykańskich miast (Milwaukee w Wisconsin). W referacie omówiony został sposób prowadzenia badań przez Desmonda, z naciskiem na wady i zalety poszczególnych metod badawczych.

Typologia przyczyn pozostawania osób starszych w aktualnym środowisku zamieszkania do końca życia – ujęcie jakościowe i ilościowe

dr Marek Niezabitowski
Politechnika Śląska

Celem referatu jest pokazanie złożoności i wielorakości przyczyn pozostawania ludzi starszych w aktualnym środowisku zamieszkania do końca życia. Zagadnienie to zostanie przedstawione w świetle danych ilościowych i jakościowych. Autor zebrał dane w wyniku realizacji kilku projektów badawczych, w tym m.in. podprojektu badań PolSenior, a respondentami były w większości osoby w wieku 60 lat i więcej zamieszkałe w analizowanych osiedlach. W ramach badań, które zostaną przywołane w referacie przeprowadzano z seniorami wywiady pogłębione i wywiady kwestionariuszowe. W wyniku analizy zebranego materiału

empirycznego autor referatu skonstruował typologię zawierającą następujące przyczyny pozostania osób starszych w aktualnie zajmowanym mieszkaniu do końca życia:
1. Przywiązanie do miejsca zamieszkania – poczucie "zrośnięcia" tożsamości z tym miejscem
2. Przyzwyczajenie do miejsca zamieszkania – dobrze znanego, oswojonego bezpiecznego
3. Przekonanie o społecznych walorach środowiska zamieszkania – pozytywnie oceniane relacje sąsiedzkie
4. Funkcjonalna zależność od miejsca zamieszkania – poczucie, że tylko w tym środowisku można zaspokajać swoje potrzeby
5. Kompetencja środowiskowa – poczucie kontroli nad mieszkaniem od lat zajmowanym, wynikające ze świadomości, że udało się je dostosować do swoich potrzeb
6. Obawa przed zmianą środowiska zamieszkania na inne, gdy jest się starym – trudno się odnaleźć w nowym
7. Chęć zachowania prywatności, intymności i niezależności, a ta jest kojarzona z aktualnie zajmowanym i oswojonym od lat mieszkaniem. Autor ustalił, że przyczyny objęte zaprezentowaną typologią mogą wzajemnie się kumulować i wzmacniać u poszczególnych osób (respondentów). Dzięki wywiadom pogłębionym autor poznał treść postaw składających się na chęć pozostania w aktualnym środowisku zamieszkania przez osoby starsze, a dzięki wskaźnikom procentowym z surveyu zilustrował skalę występowania tych postaw w badanych zbiorowościach starszych mieszkańców osiedli.

Proces badawczy w ekonomii

dr Renata Wojciechowska
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Jednym z największych problemów ekonomii jako nauki jest proces tworzenia wiedzy ekonomicznej. Brak jasnych wymogów metodologicznych, specyfika obszaru badawczego, osobliwości przedmiotowe i metanaukowe stanowią duże zagrożenie jakości wiedzy ekonomicznej. Celem referatu będzie wskazanie reguł poprawności metodologicznej ekonomii oraz charakterystyka głównych założeń umiarkowanego pluralizmu metodologicznego proponowanego dla ekonomii.

Zmiany w życiu widziane przez pryzmat dwóch badań: ilościowego i jakościowego

mgr Danuta Życzyńska–Ciołek
Polska Akademia Nauk

W latach 2014–2016 w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN zrealizowane zostały dwa projekty badawcze, których celem było przeprowadzenie autobiograficznych wywiadów narracyjnych z wybranymi respondentami Polskiego Badania Panelowego POLPAN, a więc ilościowego badania opartego na próbie losowej. Przeprowadzono 44 wywiady z osobami starszymi, urodzonymi w latach 1922–1942. Badanie POLPAN ma charakter powtarzalny, panelowy, w ramach wywiadu biograficznego uzyskujemy natomiast retrospektywne spojrzenie na całokształt życia. O ile dane ilościowe pozwoliły na (często bieżące) rejestrowanie i śledzenie zmian typowych dla większości biografii (takich jak zmiany w karierach zawodowych badanych osób czy też w sferze życia rodzinnego), o tyle wywiady biograficzne przeprowadzone z tymi samymi osobami umożliwiły uchwycenie zmian postrzeganych subiektywnie jako znaczące zdarzenia życiowe czy też punkty zwrotne. W swoim referacie chciałabym przedstawić obie te perspektywy i zatrzymać się na chwilę nad ich wzajemną (nie)przystawalnością.

SEKCJA V O wywiadzie i za pomocą wywiadu (1)

Nowe modele ojcostwa w Polsce. Doświadczenia z zastosowania wywiadów biograficznych w badaniu przemian rodziny

dr Marta Bierca
Uniwersytet SWPS

Współcześnie, model ojcostwa w Polsce zmienia się – socjologowie zauważają pojawianie się figury nowego ojca, którego charakteryzuje zaangażowanie w obowiązki opiekuńczo–domowe, emocjonalność, empatia – cechy przeciwstawne tradycyjnemu, patriarchalnemu modelowi. Temat tej przemiany nie jest jednak często zgłębiany przez polskich socjologów; nie wypracowano jeszcze odpowiedniego podejścia metodologicznego do zgłębiania tego zjawiska na lokalnym gruncie. Wystąpienie dotyczyć będzie doświadczenia z pracy badawczej nad tematem nowego ojcostwa – materiał zbierany był do niedawno obronionej rozprawy doktorskiej. Jako że ojcostwo jest identyfikacją wpisującą się w przebieg życia jednostek, zastosowane podejście metodologiczne uwzględniało wywiady biograficzne. Autorka przeprowadziła 20 wywiadów z młodymi ojcami małych dzieci (0–5 lat), mieszkańcami kilku polskich miast, pochodzącymi z różnych środowisk. Celem podejścia biograficznego było odnajdywanie sensu w przeżyciach zwykłych ludzi (Denzin 1990:55), a zatem osią analiz stały się opowieści biograficzne jednostek i to jak są one konstruowane. Analizie poddano strukturę znaczeniową, jaką każdy z rozmówców nadaje swojemu życiu, ale też sposoby definiowania doświadczanych wydarzeń, ich odczuwanie, wyrażanie, interpretacje. Szczególną uwagę poświęcano również sposobowi przedstawienia faktów społecznych, jak i umiejscowieniu ich w toku opowiadanej historii (Rokuszewska–Pawełek 1996). W efekcie zastosowania takiej metody, autorka uzyskała opowieści skupione wokół tematyki ojcostwa, a doświadczenie rodzicielskiej roli analizowane było w kontekście indywidualnych biografii. Dzięki temu, możliwe było zrozumienie wielorakich czynników wspierających, jak i hamujących krystalizowanie się nowego modelu rodzicielstwa. Wystąpienie uwzględni refleksje dotyczące zastosowanego podejścia metodologicznego w kontekście uzyskanych wyników, jak i praktyczne wskazówki z etapu gromadzenia danych obraną metodą badań jakościowych.

Temporalne i przestrzenne dylematy menedżerów. Rekonstrukcja praktyk neutralizacyjnych

dr Waldemar Dymarczyk
Uniwersytet Łódzki

Sprawowanie funkcji zarządczych i/lub właścicielskich w przedsiębiorstwie oznacza zazwyczaj przyjęcie (oczekiwanej społecznie) postawy omnipotenta. Osoby, która nie tylko sprawuje pieczę nad firmą i ma po temu kompetencje, lecz również jest na tyle „zorganizowana", by mentalnie i psychicznie podołać wyzwaniu. Oznacza to, między innymi, oczekiwanie, że potencjalne konflikty ról: przedsiębiorca/menedżer a mąż/żona, matka/ojciec czy uczestnik dowolnego świata społecznego, nie wystąpią lub nie będą rzutowały na skuteczność i efektywność decydenta. Presja (zewnętrzna i wewnętrzna) skłania zatem aktora organizacyjnego do stosowania takich strategii autoprezentacyjnych, które będą czyniły zadość wskazanym wyżej oczekiwaniom. Podporządkowanie, by nie rzec inkorporacja, innych sfer życia sferze działań biznesowych, widoczna jest w narracjach liderów organizacyjnych. Dominującymi strategiami jest ukazywanie siebie jako jednostek wewnątrzsterownych i względnie autonomicznie konstruujących własną karierę („self–made man", „self–made woman"), a jednocześnie taka postawa skutkuje pojawianiem się „napięć" pomiędzy nieprzystającymi rolami czy podejmowanymi aktywnościami. Autor zrekonstruował owe napięcia poprzez ukazanie różnego rodzaju neutralizacji, stosowanych przez menedżerów, a mających służyć ich (tych napięć) rozwiązaniu lub złagodzeniu. W artykule przedstawionych zostało jedenaście neutralizacji wraz z ilustrującymi cytatami z wywiadów realizowanych w trakcie trwających ponad dekadę badań poświęconych temporalnemu

i przestrzennemu wymiarowi kariery. Poddany analizie materiał stanowiły zapisy 43 wywiadów narracyjnych z przedsiębiorcami i menedżerami różnych szczebli. W swych analizach autor posłużył się procedurami metodologii teorii ugruntowanej.

Anatomia protestu w dobie modernizacji społecznej. Badania protestu w Europie Wschodniej w perspektywie socjologii jakościowej

dr Magdalena Lachowicz
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Współczesna polityka społeczna i kontrola państwowa w Federacji Rosyjskiej wzmogła protesty społeczne, które trwają systematycznie do dziś. Momentem krytycznym stała się manifestacja na Placu Błotnym w 2011 r. Wydarzenia z 2013 – 2014 roku na Ukrainie i długookresowy okres Majdanu również pobudził wysoką aktywność obywatelską społeczeństwa ukraińskiego. Do badań przystąpiły niezależne centra socjologiczne, rozpoczynając proces monitoringu i badań prowadzonych w społecznościach protestu. W referacie pragnę zaprezentować metodologię i wyniki współczesnych badań socjologii jakościowej w Europie Wschodniej w perspektywie porównawczej ukraińsko–rosyjskiej i zestawić dane z autorskimi badaniami przeprowadzonymi na Ukrainie w 2013 roku wśród przedstawicieli środowiska inteligencji lwowskiej.

Funkcjonowanie żołnierzy zawodowych na misji stabilizacyjnej

dr Aldona Molesztak
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Motywy wyjazdu żołnierzy zawodowych na misje stabilizacyjne są związane najczęściej z awansem i korzyściami materialnymi. Wyjazd na misję poprzedza uczestnictwo w szkoleniach, konferencjach. Następstwa uczestnictwa w misjach międzynarodowych nie ograniczają się tylko do zmiany sytuacji ekonomicznej żołnierzy i ich rodzin ale istotne znaczenie dla ich funkcjonowania mają sytuacje traumatyczne przejawiające się w zagrożeniach życia i zdrowia. Zadania zawodowe jakie stawiane są przed żołnierzami zawodowymi i ich rodzinami czynią z nich nietuzinkową, swoistą grupę, która winna charakteryzować się określonymi cechami osobowymi. Jednak zetkniecie z rzeczywistością misji stabilizacyjnej pozostawia na uczestnikach ślad. Wystąpienie prezentuje wywiady przeprowadzone z żołnierzami uczestniczącymi w misjach stabilizacyjnych.

SEKCJA VI Strategie badawcze (1)

Postawy studentów kierunków ekonomicznych wobec eutanazji

mgr Sylwia Guzdek[1], mgr Piotr Guzdek[2]
[1] Uniwersytet Jagielloński
[2] Kaltolicki Uniwersytet Lubelski

Badania przeprowadzono w grupie 180 studentów kierunków ekonomicznych, podejmujących studia na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Wybór grupy badawczej był motywowany okolicznością, iż to najczęściej absolwenci studiów ekonomicznych podejmują pracę w dziale reklamy i marketingu firm farmaceutycznych oraz w redakcjach mediów masowych, przez co będą mieli w przyszłości główny wpływ na upowszechniane w reklamie (szeroko pojętej, zwłaszcza internetowej) i przez media masowe określonych postaw wobec eutanazji. Uzyskane wyniki badań ukazują dominację pośród studentów kierunków ekonomicznych permisywnych postaw wobec nienaruszalności życia ludzkiego osób w stanach terminalnych. Badania ukazują brak spójnego systemu wartości i kierowanie się etyką sytuacyjną przez studentów, co jest charakterystyczne dla postaw aksjologicznych promowanych przez postmodernizm.

Eksploratorzy miejsc opuszczonych jako społeczny ruch ekspresywny

mgr Konrad Kuźma
Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

Cel badań: Głównym celem prowadzonych od grudnia 2013 roku badań była diagnoza środowiska eksploratorów miejsc opuszczonych. Badania w tym zakresie zostały podjęte ponieważ podówczas nie istniały wyczerpujące publikacje w tym temacie. Metodyka: Projekt badawczy obejmował analizę materiałów fotograficznych i filmowych opublikowanych w Sieci, indywidualne wywiady pogłębione oraz grupy focusowe z eksploratorami, obserwacje uczestniczące oraz ilościowe badanie kwantyfikujące zebrane wyniki również przeprowadzone na grupie eksploratorów miejsc opuszczonych. Jako warunek graniczny kwalifikujący respondentów do badania przyjęto, że powinni oni odbyć minimum jedną eksplorację w okresie 30 dni poprzedzających badanie. Badania jakościowe realizowane były z wykorzystaniem systemu bulletin board discussion (grupy focusowe) oraz Skype (indywidualne wywiady pogłębione). Rezultaty: Przeprowadzone badania pozwoliły oszacować wielkość populacji aktywnych eksploratorów. Ponadto, odtworzono zasady ruchu oraz zidentyfikowano czynniki, które powodują, że osoba stawała się eksploratorem.
Wnioski: Uzyskane wyniki pozwoliły na stworzenie typologii eksploratorów, oraz stworzenie profilu najczęściej spotykanego eksploratora. Oba elementy zostaną omówione w ramach prezentacji. Informacje dodatkowe na temat prowadzonych badań można znaleźć w moich artykułach „Urbexersi – eksploratorzy opuszczonego miasta" w Studiach Etnologicznych i Antropologicznych UŚ oraz „Eksploracja opuszczonego miasta" w monografii pokonferencyjnej.

Obrazy ciała prezentowane w reklamach telewizyjnych – analiza wizualna

mgr Paulina Nowotarska
Uniwersytet Jagielloński

W ciągu minionego dziesięciolecia zagadnienia związane z cielesnością młodzieży poruszane są coraz częściej na gruncie nauk społecznych. Analiza literatury przedmiotu wskazuje, że tematyce cielesności młodzieży „towarzyszy teoretyczne przesycenie, a zarazem empiryczny niedosyt" (Jakubowska,

2012). Ponadto, można wyodrębnić jedynie kilka kierunków, wokół których koncentrują się współczesne badania dotyczące cielesności. Otóż najczęściej poruszanymi kwestiami w obszarze ciała człowieka są zagadnienia dotyczące seksualności – która jest szczególnym aspektem cielesności, postrzegania własnego ciała oraz społeczno–kulturowych uwarunkowań postrzegania ciała. Głównym celem wystąpienia będzie prezentacja wybranego fragmentu badań prowadzonych w ramach pracy doktorskiej pt. „Medialne obrazy ciała a praktyki cielesne młodzieży". Zostaną zaprezentowane sposoby zbierania danych jakościowych, przyjęta strategia badawcza, poszczególne etapy badań oraz procedura doboru próby badawczej i metod analizy danych jakościowych.

E–sąsiedztwo – czym jest i jak je badać? Refleksje z terenu

mgr Anna Pokrzywa
Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

We współczesnym świecie, kiedy nowe technologie stały się nie tylko narzędziem ale – w gruncie rzeczy – elementem życia codziennego dużej części społeczeństwa, nie sposób nie zadać pytania jak wpływają one na funkcjonowanie społeczności lokalnych i sąsiedztw. Za relacje sąsiedzkie przyjęło uznawać się te, w których sąsiedzi żyją w przestrzeni gwarantującej im punkty styku (Smagacz–Poziemska. 2017) – może być to podwórko, klatka schodowa, czy winda. Czy jednak przestrzenie wirtualne również możemy uznać za takie punkty i dzięki temu mówić o e–sąsiedztwie? Podczas kilkuletniej obserwacji lokalnych grup na portalu społecznościowym Facebook doszłam do wniosku, że kontakty sąsiedzkie online niewiele różnią się od tych, które odbywają się offline. Co więcej, bez większych trudności można je zestawić z typologiami Jana Turowskiego czy Piotra Kryczki z lat 70. i 80. XX wieku. Podczas obserwacji prowadziłam jakościową analizę tych grup i aktywności w grupach, wzbogaciłam ją o niewielkie badanie ilościowe wśród użytkowników grupy, a także o wywiady swobodne i analizę danych zastanych (Facebook Insights wybranej grupy). W swoim wystąpieniu chciałabym poddać dyskusji sposoby prowadzenia badań w lokalnych grupach na Facebooku, podzielić się doświadczeniami "z terenu" oraz postawić pytania takie jak: jak odnaleźć się w wirtualnym sąsiedztwie? W jaki sposób analizować aktywności użytkowników? Czy chcąc je badać my–badacze możemy wspomagać się marketingowymi narzędziami monitoringu treści internetowych? O jaką społeczną wiedzę o współczesnym świecie wzbogaca nas analiza e–sąsiedztwa?

Komunikowanie (z) – Adaptacja (do). Codzienność uchodźców w Polsce w słowach i obrazach

dr Patrycja Rozbicka
Uniwersytet Wrocławski

Przedmiotem badań referatu będzie ponowna rekonstrukcja wzorów komunikacji (słownej oraz wizualnej) międzykulturowych uchodźców w Polsce. Materiał do analizy został zgromadzony podczas rozmów (IDI) i obserwacji (uczestniczącą) uchodźców w Ośrodku Czerwony Bór, ich prywatnych kwaterach oraz w siedzibie Fundacji „Ocalenie". Faza interpretacji danych polegała na zakodowaniu materiałów zgromadzonych podczas wywiadów narracyjnych, które uprzednio zostały poddane transkrypcji. Nadane kody stanowiły opis następujących tematów: jaki był powód wyjazdu z ojczyzny, dlaczego Polska, jak wyglądało/wygląda życie w ośrodku, różnice kulturowe oraz kategorie scharakteryzowane w teoretycznej części dysertacji, czyli inność, transnarodowość, integracja, dialog międzykulturowy, potrzeba znajomości języka kraju przyjmującego.

SEKCJA I Wyzwania etyczne i metodologiczne (2)

Anonimizacja w badaniach jakościowych – dylematy etyczne i ich poznawcze konsekwencje

prof. dr hab. Dariusz Kubinowski
Uniwersytet Szczeciński

Międzynarodowe i krajowe prawo o ochronie danych osobowych nakłada na realizatorów badań naukowych szczególne obowiązki – zadbania o dobro uczestników ich projektów badawczych, w szczególności w treściach i formach wszelkich publikacji ich rezultatów. Z jednej strony te wymogi prawne stanowią wyzwanie natury etycznej i łączą się z wieloma aporiami, a z drugiej zaś – ich konstruktywne rozwiązywanie może przynosić istotne, nowe korzyści teoriopoznawcze, głównie w zakresie syntez, typologii, uogólnień itd. Badania jakościowe w sposób szczególny narażone są na niebezpieczeństwo naruszenia standardów etycznych. Wymogi związane z prawem o ochronie danych osobowych często zasadniczo warunkują ich praktyczną realizację i publiczną prezentację ich wyników. Jednym z istotnych zabiegów stosowanych w badaniach jakościowych jest anonimizacja danych osobowych, rozumianych szeroko. Referat będzie poświęcony omówieniu dylematów etycznych towarzyszących stosowaniu zabiegu anonimizacji w projektach badań jakościowych zarówno w odniesieniu do danych werbalnych jak i wizualnych. Oprócz barier metodycznych, które w sposób nieunikniony towarzyszą anonimizacji, wskazane zostaną istotne korzyści teoriopoznawcze będące jej konstruktywną konsekwencją.

Anonimowość z perspektywy badaczy jakościowych. Doświadczenia i dylematy etyczne

dr Adrianna Surmiak
Uniwersytet Warszawski

Anonimowość jest jedną z głównych zasad etycznych w badaniach społecznych. Jednak w literaturze anglojęzycznej coraz częściej spotyka się z krytyką, zwłaszcza ze strony etnografów oraz badaczy jakościowych pracujących w paradygmacie partycypacyjnym. Etnografowie argumentują, że bardzo trudno niekiedy zagwarantować badanym anonimowość, ze względu na długotrwały pobyt w terenie oraz sposób przedstawiania wyników badań, w którym liczy się tak zwany etnograficzny detal. Scheper–Hughes zastanawia się nawet, czy etycznie jest w ogóle taką anonimowość obiecywać. Z kolei wielu badaczy z nurtu badań partycypacyjnych i action research uważa anonimizowanie za paternalistyczne wobec badanych i uniemożliwiające ich upodmiotowienie, szczególnie ważne w przypadku badań z osobami marginalizowanymi czy podatnymi na zranienie (vulnerable). Jak natomiast podchodzą do kwestii anonimowości polscy badacze jakościowi? Z czego to wynika? Z jakimi wiąże się problemami i dylematami etycznymi? W referacie zamierzam spróbować odpowiedzieć na te pytania na podstawie wywiadów pogłębionych z 42 badaczami jakościowymi z socjologii i etnologii, którzy prowadzili badania z jednostkami i społecznościami marginalizowanymi oraz podatnymi na zranienie (vulnerable).

Między motywacją a nieufnością–refleksje na temat wywiadów z dyrektorami szkół

dr Bogusława Piasecka
Uniwersytet Jagielloński

W wystąpieniu zostaną przedstawione hipotezy i wnioski po badaniach jakościowych, przeprowadzonych przez autorkę w okresie od grudnia 2017 do marca 2018 wśród dyrektorów szkół podstawowych. Badania były w formie wywiadów swobodnych i obserwacji. Wywiady nagrywano na dyktafonie, każda rozmowa

trwała około 60 min. Materiał badawczy jest w trakcie opracowania ale już, na tym etapie nasuwają się przemyślenia dotyczące zagadnień etycznych, trudności i satysfakcji związanych z procesem badania. Refleksje zostaną zilustrowane obserwacjami i cytatami z wywiadów. Autorka odwoła się również do opracowań teoretycznych na temat etyki badań naukowych.

Dylematy metodologiczne w naukach o bezpieczeństwie. Aspekty epistemologiczne

dr hab. Krzysztof Drabik
Akademia Sztuki Wojennej

Współczesny obszar problemowy dotyczący bezpieczeństwa obejmuje szeroki zakres zagadnień, które trudno zredukować do jednego nurtu badawczego. Złożoność tej problematyki wskazuje na jej interdyscyplinarny, a nawet supradyscyplinarny charakter. Symptomatyczny formalizm klasyfikacyjny charakteryzujący nauki o bezpieczeństwie implikuje konieczność przyjęcia holistycznej perspektywy poznawczej nie redukowalnej do jakiejś autonomicznej metodologii badawczej. Warto pokreślić, że refleksja nad bezpieczeństwem oscyluje wokół dwóch obszarów teoretycznych: podmiotowego i przedmiotowego. W zależności od przyjętej podstawy teoretycznej stosuje się z zasady badania jakościowe bądź ilościowe. Podejście podmiotowe z reguły wskazuje na konieczność zastosowania badań jakościowych, z kolei podejście przedmiotowe wymaga przyjęcia adekwatnych metod ilościowych. Powyższa klasyfikacja nie odpowiada jednak złożoności przedstawionej problematyki, w tym identyfikacji znaczeniowej samego pojęcia bezpieczeństwa. Problemy z definicyjną identyfikacją generują trudności w znajdowaniu odpowiednich metod badawczych. Istotne jest zatem wskazanie kluczowych identyfikatorów bezpieczeństwa, a następnie przyjęcie adekwatnych metod jego poznania.

SEKCJA V O wywiadzie i za pomocą wywiadu (2)

Społeczno–kulturowy kontekst tworzenia narracji. Przykład kobiecych narracji autobiograficznych

dr Katarzyna Gajek
Uniwersytet Łódzki

Filozoficzne spory narratywistów dotyczyły m.in. relacji narracji z doświadczeniem oraz faktami. Z perspektywy mojego wystąpienia pierwszy ze sporów (naturalistów i kulturalistów) jest niezwykle istotny, gdyż podejmuje dyskusję nad źródłem kompetencji narracyjnej. Zgodnie ze stanowiskiem naturalistów umiejętność budowania narracji stanowi o istocie człowieka i jest wrodzoną (pierwotną) podstawą procesów poznawczych, natomiast kulturaliści (określani także temporalistami) uważali, że ludzkie doświadczenie uzyskuje formę narracyjną dopiero dzięki ingerencji kodów kulturowych. Wpisując się w tą dyskusję postanowiłam przyjrzeć się narracjom kobiet, biorących udział w różnych, prowadzonych przeze mnie badaniach, które łączyła wspólna metoda i technika badań (autobiograficzny wywiad narracyjny). W czasie analizy treści zgromadzonych wywiadów wyodrębniłam elementy wspólne wszystkim historiom życia, które podkreślają wagę społeczno–kulturowego kontekst tworzenia narracji.

Przekonania terapeuty par dotyczące ról związanych z płcią

dr Bernadetta Janusz, prof. dr hab. Barbara Józefik
Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum

Wystąpienie będzie dotyczyć potencjalnych możliwości rozpoznawania przez terapeutę tego w jaki sposób płeć pacjenta wpływa na uruchomienie przez niego przekonań dotyczących ról związanych z płcią. Zostaną omówione przejawy manifestowania się tego zjawiska w dialogu wewnętrznym terapeuty par, czyli w jego emocjach, myślach, nastawieniach wzbudzonych zarówno poprzez spotkanie terapeutyczne jak i przez późniejsze oglądanie tego spotkania na video. Prezentowane dane są częścią projektu badawczego, w ramach którego zbadano 9 terapeutów stosując procedurę Intepersonal Process Recall (Eliot, 1986). W trakcie tego rodzaju wywiadu terapeuci identyfikowali swoje nastawienia pojawiające się w trakcie oglądania na wideo sesji terapii rodzin i terapii par, które niedawno prowadzili. Transkrypcje wywiadu poddano analizie zgodnie z Metodologią Teorii Ugruntowanej. Podstawowe pytania badawcze w prezentowanym projekcie są następujące: 1. Jaki rodzaj wewnętrznych głosów terapeuty wzbudzonych w trakcie sesji jest związany z płcią pacjentów uczestniczących w terapii, a tym samym z płcią terapeuty? 2. Czy i w jaki sposób wewnętrzne głosy terapeuty związane zarówno z płcią uczestników terapii jak i z przekonaniami dotyczącymi ról związanych z płcią są poddawane refleksji, czy też w inny sposób wchodzą w dialog z głosami profesjonalnymi terapeuty? 3. W jaki sposób płeć uczestników terapii i związane z nią fantazje i przekonania mogą się manifestować się w dialogu terapeutycznym? W ostatniej części wystąpienia będą dyskutowane metodologiczne konsekwencje i wyzwania zastosowania procedury wywiadu Interpersonal Process Recall oraz status poznawczy uzyskanych danych.

Zogniskowane wywiady grupowe jako metoda upodmiotowienia badanych?

dr Marta Warat, dr Ewa Krzaklewska, mgr Aleksandra Migalska
Uniwersytet Jagielloński

Od maja 2014 do lutego 2015 roku przeprowadziłyśmy dziesięć zogniskowanych wywiadów grupowych w ramach projektu Gender equality and quality of life – how gender can contribute to development in Europe.

A study of Poland and Norway. Tematem przewodnim prowadzonych badań była równość płci w Polsce – zarówno opinie na jej temat, jak i praktyki podejmowane przez badanych i badane w celu jej osiągnięcia. Celem cyklu FGI było rozpoznanie różnorodności w postrzeganiu i definiowaniu równości płci, tego jak różne koncepcje, ale i praktyki może oznaczać, często zupełnie odmienne od tych, jakie widać z pozycji badaczek z dużego miasta. Podjęłyśmy więc decyzję o wykorzystaniu perspektywy partycypacyjnej i feministycznej, wrażliwej na relacje władzy i dominacji, które niezakwestionowane pozostają często przezroczyste i narzucają perspektywę w trakcie badań. Tak zaprojektowane zogniskowane wywiady grupowe zrodziły wiele dylematów związanych z ich prowadzeniem. W trakcie prezentacji skupimy się m.in. na kwestiach potrzeb i oczekiwań zarówno badaczek, jak i badanych, możliwości wprowadzenia niehierarchicznych relacji w trakcie wywiadu oraz konsekwencjach takiego podejścia, dynamice grupowej i emocjom pojawiającym się w trakcie dyskusji, granicach pomiędzy zogniskowanym wywiadem grupowym a warsztatem. Ważnym aspektem poruszonym w prezentacji będzie także kwestia odpowiedzialności za prowadzone badania i wykorzystanie potencjału zogniskowanych wywiadów grupowych w celu budowania świadomości społecznej na temat równości płci. Projekt Gender equality and quality of life – how gender equality can contribute to development in Europe. A study of Poland and Norway otrzymał finansowanie z programu Polsko–Norweska Współpraca Badawcza realizowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014, na podstawie umowy w sprawie projektu nr Pol–Nor/200641/63/2013.

Wszystkie światła na nas – badacz jakościowy w komercyjnych badaniach rynkowych i społecznych

dr Katarzyna Archanowicz–Kudelska
Uniwersytet SWPS

Badacz jakościowy. Pracuje nie tylko w Akademii – często jego podstawowym zajęciem są projekty komercyjne, wykonywane na zlecenie – badania społeczne i marketingowe.
Prowadzi wywiady, moderuje grupy i warsztaty, obserwuje, wizytuje, analizuje, wnioskuje, raportuje i rekomenduje. Zawsze blisko badanego, ale jednak pozostając po drugiej stronie.
A gdyby tak odwrócić mikrofon i postawić badacza w roli badanego? Wejść w jego świat i posłuchać jego opowieści – o życiu i o pracy, jej blaskach i cieniach, o nie zawsze lukrowanej rzeczywistości zawodowej, szczególnie w środowisku biznesowym? Co go uwzniośla, co bywa przyczyną problemów i dylematów metodologicznych i etycznych, a nawet kryzysów zawodowych? W projekcie, który chciałabym przedstawić na konferencji, tak właśnie zrobiłam, przeprowadzając szereg wywiadów pogłębionych z badaczami jakościowymi, funkcjonującymi w realiach badań komercyjnych, tak by nie tylko stworzyć ich socjologiczny portret, ale też spróbować zrozumieć ich światopogląd, wybory zawodowe i życiowe, oraz wyjaśnić jakie procesy i mechanizmy stoją za konkretnymi, zaobserwowanymi, schematami zachowań, ujętymi w ścieżce kariery. Postaram się także odpowiedzieć na pytanie, czym, zarówno w perspektywie osobistej każdego z badaczy, opisywanej grupy zawodowej, jak i całego rynku badań, wybory te mogą skutkować oraz stworzyć jakościowy obraz zawodu, który przed 1989 rokiem właściwie nie istniał, a dziś przestaje istnieć w obecnym kształcie. Wystąpienie zostanie oparte na, obronionej w 2017 roku, pracy doktorskiej pod tytułem „Badacze opinii i rynku. Role zawodowe, biografie, wyzwania".

SEKCJA VI Strategie badawcze (2)

Studium przypadku jako źródło cierpień i uniesień badacza

dr hab. Henryk Mizerek
Uniwersytet Warmińsko–Mazurski w Olsztynie

Zadaniem jaki postawia sobie autor tego wystąpienia jest analiza dylematów metodologicznych, z którymi trzeba się zmierzyć w trakcie projektowania badań pedagogicznych prowadzonych w ramach strategii studium przypadku. Prezentowane treści odnoszą się do pytania o to, w jaki sposób przyjmowane przez badaczy założenia ontologiczne i epistemologiczne odkreślają sposób definiowania przypadku, jego granice oraz myślenie o doborze metod. Drugą warstwę prezentacji tworzy próba odpowiedzi na pytanie o naukowy status studium przypadku jako strategii badawczej oraz o relacje między teorią naukową a praktyką badawczą.

Retrospektywna autoewaluacja badań zrealizowanych metodą etnograficznego studium przypadku

dr Katarzyna Grzesiak–Bramańska
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Celem prezentacji jest dokonanie wielowątkowej oceny badań własnych zrealizowanych metodą etnograficznego studium przypadku nad doświadczaniem sukcesu w nauce przez doktorantów edukacji w Finlandii. W pierwszej kolejności zostanie nakreślona specyfika zastosowanej hybrydowej metody badań wraz z uzasadnieniem zasadności jej zastosowania w tym projekcie badań. Następnie zaprezentowane zostaną wyniki retrospektywnej autoewaluacji oparte na siedmioletnich działaniach badawczych.

Podejście mozaikowe jako metoda poznania doświadczania przez dzieci prawa. Możliwości metodologiczne i dylematy badacza – refleksje po pilotażu badań

dr Małgorzata Turczyk
Uniwersytet Jagielloński

Celem planowanego wystąpienia jest zaprezentowanie możliwości zastosowania strategii badawczej podejścia mozaikowego (the Mosaic approach) do badania sposobów dziecięcego doświadczania tego fragmentu rzeczywistości społecznej jakim jest prawo. A konkretniej jedno z podstawowych praw dziecka czyli prawo do wypoczynku i czasu wolnego (do zabawy). Prawo będąc ważnym elementem środowiska rozwojowego młodego człowieka pełni również funkcję wychowawczą. Warto zatem poszukiwań jak najskuteczniejszych sposobów tworzenia i stosowania prawa adekwatnie do potrzeb rozwojowych jego adresatów. Tu jednak niezbędna jest wiedza o sposobach rozumienia, doświadczania i internalizowania norm prawnych przez dzieci. Poszukiwania metodologiczne możliwych sposobów wniknięcia i zrozumienia przez badacza sposobów, w jakie dzieci doświadczają realizacji tego prawa, miejsca i relacji społecznych w jakich ono oddziaływuje na ich życie oraz pogłębienia ich zrozumienie tego prawa, doprowadziły do próby wykorzystania zaproponowanego A. Clark podejścia mozaikowego uwzględniającego wiele metod badawczych (multi–method mode). W referacie zostaną uwzględnione możliwości metodologiczne i dylematy badacza posługującego się prezentowaną strategią, a oparte zostaną o wnioski z przeprowadzonych badań pilotażowych.

Rodzic adopcyjny jako inny w polskim dyskursie rodzicielskim

dr hab. Małgorzata Bieńkowska
Uniwersytet w Białymstoku

Czy rodzic adopcyjny jest taki sam, jak rodzic naturalny (biologiczny), czy inny? Pytanie to jest efektem refleksji nad adopcją, nad obserwacją wchodzenia w rolę rodzica w przypadku adopcji. Chcę ukazać konstruowanie roli rodziców, ich narrację oraz to jak odnoszą się do swoistego tabu adopcji w Polsce. Referat ma charakter empiryczny, opieram się tu na obserwacji uczestniczącej w grupie wsparcia dla rodziców adopcyjnych, wywiadach swobodnych z rodzicami adopcyjnymi oraz autoetnografii. Wydaje mi się, że rodzice adopcyjni mogą być w naukowym dyskursie ukazani jako inni/obcy. Wchodząc w rolę rodziców starają się oni różnymi „technikami" naturalizować swoje rodzicielstwo.

Zastosowanie metod i technik jakościowych w naukach o bezpieczeństwie na podstawie wybranych przykładów

dr Barbara Drapikowska, dr Ilona Urych
Akademia Sztuki Wojennej

Przedmiot badań nauk o bezpieczeństwie obejmuje funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa narodowego państwa, którego elementy składowe stanowią w większości służby mundurowe.Jako organizacje zhierarchizowane są one środowiskiem badawczym, do którego dostęp jest utrudniony, zwłaszcza dla badaczy z zewnątrz. W artykule zaprezentowano praktyczne przykłady wykorzystania metod jakościowych w obszarze nauk o bezpieczeństwie w oparciu o doświadczenia badawcze autorów referatu zdobyte podczas prowadzenia badań w wojsku. Uwaga została skupiona na wywiadach swobodnych, wywiadach focusowych oraz analizie treści, jako metodach stanowiących najrzadziej wybierane środki do osiągnięcia celów badawczych w obszarze nauk o bezpieczeństwie, czy też wcześniej, nauk wojskowych.

SEKCJA VII Poza kanonem

Sens i rzemiosło socjologii – o rozmywaniu granic między nauką i sztuką

dr Irena Szlachcicowa
Uniwersytet Wrocławski

Poznanie relacji między nauką i sztuką od dawna przyciąga uwagę badaczy różnych dyscyplin. Poszukiwaniom w tym zakresie towarzyszą odmienne postawy: z jednej strony pojawia się dążenie do obrony scjentystycznej wizji nauki i budowanie wyraźnej granicy między nauką i sztuką. Z drugiej zaś, coraz bardziej popularna staje się teza o możliwości synergii nauki i sztuki. Pole badań jakościowych rozwijane tak w socjologii, jak i w szeroko rozumianej humanistyce, cechuje nader przychylne nastawienie do idei interdyscyplinarności. Sprzyja to, nie tylko budowaniu teoretycznych uzasadnień takiego podejścia, ale i próbom stosowania zupełnie nowych rozwiązań w praktyce badawczej. Przekraczanie granic dyscyplin owocuje pojawieniem się teoretycznych dylematów i rozwijaniem nowej metodologii. Co łączy artystyczny akt twórczy, który poszukuje Piękna oraz naukowe zmagania o poznanie Prawdy? Czy tworzenie dzieła sztuki może być porównywane z tworzeniem teorii naukowej, na czym polega owe podobieństwo i czym skutkuje w odniesieniu do pojęć i metod stosowanych w praktyce badań jakościowych? Czy odpowiedź na powyższe pytania przynosi przywołanie kryterium kreatywności, czy raczej warto jej poszukiwać w regułach i standardach metodologicznych wypracowanych w wieloletniej praktyce badawczej? Pojęcie habitusu wydaje się szczególnie przydatne dla zrozumienia logiki pola naukowego i artystycznego. Kreatywność naukowców, podobnie jak artystów, wyraża się bowiem zarówno przez możliwości i ograniczenia wpisane w strukturę ludzkiego umysłu, jak i przez kulturowy kontekst, przekazywanych z pokolenia na pokolenie, teorii i umiejętności praktycznych. Habitus ujmowany jako zasada określająca praxis nauki, nie tyle odsyła do uświadamianej, jawnej i normatywnie zorientowanej wiedzy, co odsłania rozum praktyczny naukowego rzemiosła, wykorzystujący zasoby milczącej i ucieleśnionej wiedzy. Maestria ukryta w rzeczywistych praktykach naukowych, ukazując ich artyzm, może uczynić z nauki formę sztuki.

Zwrot narracyjny i performatywny w badaniach społecznych . Źródła, możliwości, wymagania metodologiczne

prof. dr hab. Mirosława Nowak–Dziemianowicz
Uniwersytet Opolski

Za początek zwrotu narracyjnego i performatywnego uznaje się zwrot lingwistyczny. Spojrzenie na język jako to, co konstruuje rzeczywistość społeczną utorowało drogę obu tym zwrotom. Narrację tratujemy dzisiaj zarówno jako reprezentację (ogólnie rozumiane przedstawienie świata) i autoprezentację (przedstawienie się podmiotu przez niego samego). Wykorzystując inspiracje współczesnych filozofów (takich jak Gadamer, Heidegger, Ricoeur) uznajemy narrację za sposób rozumienia świata, wyrażający także czasowość bycia (jego właściwości dynamiczne i historyczne). Ostatecznie więc narracja stała się ogólną strukturą wiedzy lub ogólną struktura poznawczą a po drodze odkryto jeszcze, że samo słowo „narrare" (opowiadać) utworzyło się drogą przekształceń od sanskryckiego „gna" przez łacińskie „gnarus" – czyli posiadający wiedzę, wiedzący. Tak ogólnie rozumiana narracja stała się wygodną formułą opisów np. procesów konstruowania tożsamości, dynamiki zjawisk społecznych, dziejów idei filozoficznych czy historii w ogóle. Okazała się także pojęciem maksymalnie interdyscyplinarnym. Zwrot performatywny poszerza możliwości badawcze o aktywność podmiotu badającego – o performance, o interpretację wizualnych działań, artystycznych wytworów. Badania narracyjne i performatywne rządzą się dzisiaj własnymi, specyficznymi regułami. Referat będzie prezentacją tych badań oraz tych reguł.

Kiedy badanie staje się sztuką. Bricolage w praktyce badań nad edukacją.

dr Justyna Spychalska–Stasiak
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Prezentowane wystąpienie wpisuje się w metodologiczną funkcję badania naukowego, polegającą m. in. na rozwijaniu dotychczasowego instrumentarium badawczego danej dyscypliny wiedzy. Ma zatem ono charakter teoretyczny, zmierzający do:
– dokonania rekonstrukcji założeń koncepcji bricolage, autorstwa Joe L. Kincheloe,
– osadzenia tej metody w rozwoju tożsamości pedagogiki jako dyscypliny naukowej.
Zainteresowanie omawianą koncepcją wynika:
– z faktu jej pozostawania poza głównym obszarem metodologicznego zainteresowania polskich pedagogów,
– z możliwości sprecyzowania metodyki postępowania w przypadku badań wykorzystujących pojęcie bricolage.
W trakcie swojego wystąpienie udzielę odpowiedzi na następujące problemy badawcze:
– Jakie są epistemologiczne i ontologiczne podstawy koncepcji bricolage?
– Jakie normatywne wytyczne kierują badaniem wykorzystującym tę metodologię?

Wielozmysłowość przestrzeni mobilnej pracy

mgr Magda Prokopczuk
Uniwersytet Warszawski

Coffice czyli określenie mobilnej pracy w kawiarniach coraz bardziej zakorzenia się w języku potocznym używanym w dużych metropoliach. Współcześnie praca uzależniona jest od mobilnych urządzeń (laptop, tablet, telefon), co sprzyja adaptowaniu przestrzeni, które niegdyś traktowane były jako miejsca spotkań, rozrywki, czy odpoczynku. Kawiarnia staje się miejscem wielofunkcyjnym i wielozmysłowym, dopasowanym do indywidualnych aktorów społecznych. Podczas referatu postaram się opowiedzieć o aplikowanej przeze mnie metodologii jakościowej, w tym próbach włączenia etnografii wielozmysłowej w badania pracy wskazując zarówno na szanse jak i ograniczenia stosowania takiego podejścia.

SEKCJA VIII Metody badania dyskursu i treści

Analiza zawartości w badaniu polskich menedżerów

dr hab. Sławomir Banaszak
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Autor próbuje wskazać na mocne strony analizy zawartości i jej zastosowania w badaniu menedżerów jako ważnej kategorii społecznej. Analiza zawartości , z jej humanistycznym rodowodem, stanowi ciekawą propozycję dla badaczy aktywności użytkowników portali internetowych, ich wpisów, dyskusji itp. Autor rekomenduje wykorzystanie tej techniki w badaniu współczesnych mediów, traktując ją jako na wskroś jakościową, choć ustrukturyzowaną (klucz kategoryzacyjny).

Janusowe oblicze współczynnika humanistycznego tekstów pisanych – perspektywa twórcy i obserwatora

dr Wojciech Doliński
Uniwersytet Wrocławski

Wystąpienie będzie dotyczyło skomplikowanych relacji między doświadczeniem twórcy (badanego) a doświadczeniem obserwatora (interpretatora, badacza). Podkreślenie doświadczeniowego charakteru współczynnika humanistycznego Floriana Znanieckiego otwiera niezwykle ciekawe obszary refleksji teoretycznej i empirycznej nad zazębianiem się pisemnej analizy naukowej i potocznych procedur interpretacji, często również dokonywanych w języku pisanym. Liczne odwołania Znanieckiego do warsztatowych elementów budowy utworów literackich (np. wiersza), ale widzianych w perspektywie współczynnika humanistycznego poety oraz bezpośrednich i pośrednich odbiorców tego wiersza, tworzą szansę przekładalności indywidualnych doświadczeń wszystkich uczestników biograficznej „definicji sytuacji". Dzięki temu, że współczynnik humanistyczny kładzie nacisk na podejmowane czynności twórcze działającego podmiotu oraz możliwość komunikowania przez niego własnych doświadczeń, owe czynności (np. pisanie wiersza lub autobiografii), zdaniem Znanieckiego, posiadają obiektywny charakter, który umożliwia ich powtarzanie, uczestnictwo w nich oraz ich reprodukcję. Uwikłanie zatem współczynnika humanistycznego w aspekty świata intersubiektywnego odpowiada w dużej mierze za owo Janusowe oblicze, bowiem tak ważna dla Znanieckiego procedura „rekonstrukcji teoretycznej" niejako rozprasza się między intencją, doświadczaniem i refleksją tego, który działa (np. systematycznie spisuje codzienne obserwacje), jak i tych, którzy dokonują pisemnej analizy tych zapisów. Jednakże niejako obroną przed wskazaną wielością punktów widzenia, może być, jak to nazywa Znaniecki, „intensywne bogactwo ujętego doświadczenia". Tak potoczne jak i naukowe rekonstrukcyjne teoretyzowanie na temat owego bogactwa wymusza pewną „skromność" najbardziej prawdopodobnych tych interpretacji, które są najbliższe źródłowemu doświadczeniu.

Krytyczna analiza dyskursu muzycznego – uwagi metodologiczne

dr hab. Barbara Jabłońska
Uniwersytet Jagielloński

Celem wystąpienia jest ukazanie możliwości, jakie daje krytyczna analiza dyskursu (KAD) w badaniu praktyk muzycznych społeczeństwa i muzycznej sfery publicznej. Istotą rozważań jest ukazanie zarówno teoretyczno–metodologicznych aspektów i wzajemnych związków pomiędzy socjologią muzyki i KAD, jak i możliwości badawczych. W referacie dokonane zostanie rozróżnienie pomiędzy dyskursem muzycznym (musical

discourse) i dyskursem o muzyce (discourse about music). W tym pierwszym przypadku przytoczone zostaną m.in. założenia jednego z kluczowych przedstawicieli KAD, Theo van Leeuwena (2012), co do zasad tzw. krytycznej analizy dyskursu muzycznego („The Critical Analysis of Musical Discourse"). W tym drugim przypadku ukazane zostaną możliwości KAD w zakresie diagnozowania i analizowania debat na tematy muzyczne w sferze publicznej. Tu punktem odniesienia będą m.in. założenia sformułowane przez Evgeniyę Aleshinskayę w tekście pt. „Key Components of Musical Discourse Analysis" (2013). W szczególności zwrócona zostanie uwaga na praktyki dominacji i przymusu wbudowane w dyskursy dotyczące muzyki, jak również praktyki tworzenia i umacniania nierówności społecznych poprzez dyskurs w polu sztuki (czy też dokładniej rzecz ujmując – w polu muzycznym).

Jak pisze się o seksualności? W poszukiwaniu stylów narracji naukowej

dr Justyna Ratkowska–Pasikowska
Uniwersytet Łódzki

Seksualność należy do tych fenomenów, które wyzwalają opór języka. Sprzyja temu polimorficzność i polifoniczność znaczeń jakie przypisuje się seksualności z całym bagażem uprzedzeń i stereotypów na jej temat. Nie dotyczy to wyłącznie potocznej narracji. Z podobnymi problemami zmaga się także pisarstwo naukowe. Seksualność jest zjawiskiem rozpatrywanym w wielu kontekstach, spośród których na czoło wysuwają się kontekst biologiczny oraz psychospołeczny. Jednocześnie w odbiorze indywidualnym i społecznym budzi ona negatywne, jak i pozytywne emocje: od awersji, poprzez upajanie się nią, do pełnej akceptacji różnorodnych jej aspektów uwzględniającej kontekst, w jakim podlega ona refleksji i dyskusji. W związku z powyższym proponuję rozpatrywanie stylów narracji naukowej posługując się dwuwymiarowym modelem. Pierwszy wymiar pozwalałby porządkować style narracji zgodnie z lokalizacją ich środków ciężkości pomiędzy koncentracją na aspekcie biologicznym a koncentracja na aspekcie psychologicznym i społecznym. Drugi z kolei biorąc pod uwagę stopień akceptacji seksualności. Model nie jest zamknięty. Przewiduję, że w toku analiz zestaw przyjętych wariantów może się zmieniać. a czynnikiem decydującym o dokonywaniu klasyfikacji konkretnych próbek narracji będzie przede wszystkim cel i adresat tekstu.

Analiza dyskursu i analiza ramowania – analityczna użyteczność połączenia perspektyw w badaniu dyskursu na temat konfliktu izraelsko-palestyńskiego

mgr Karolina A. Dobosz
Uniwersytet Łódzki

Na przykładzie opracowywanej przeze mnie metodologii badań poświęconych polskiemu dyskursowi na temat konfliktu izraelsko-palestyńskiego zaprezentuję możliwości i metodologiczne wyzwania, jakie niesie ze sobą połączenie dwóch perspektyw badawczych – analizy dyskursu i analizy ramowania. Przyglądając się temu, jak globalnie problematyzowana jest kwestia tego konfliktu, wyszczególniam ramy charakteryzujące dyskursy pro-palestyńskie i pro-izraelskie. Zaprzęgnięcie do badań perspektywy framing analysis pozwala uchwycić różnice w sposobach ramowania tego konfliktu przez różnych aktorów społecznych, których celem jest mobilizacja polityczna do działań na rzecz jednej ze stron lokując taką analizę w obszarze badań nad ruchami społecznymi. Jednak tradycja badań ramowania działań zbiorowych (collective action frames) wyznaczona przez założycielskie teksty Davida A. Snowa i Roberta D. Benforda skupiając się w szczególności na strategicznym (intencjonalnym) charakterze procesów ramowania, zaniedbuje w badaniach empirycznych aspekty nieuświadomione, tj. związane z regułami rządzącymi danym dyskursem. Postaram się pokazać, jak wartościowe poznawczo jest połączenie analizy dyskursu i ulokowanie wyników badania ramowania określonych spraw w konkretnym 'porządku dyskursu' i

jak takie ujęcie wpływa na proces konstruowania przedmiotu badań w prowadzonym przeze mnie studium.